

Világos célok

Bizonyos körülmények között a kreatív folyamat azzal a céllal indul, hogy megoldjunk egy problémát, amellyel valaki más szembesített bennünket, vagy amelyet a tartomány jelenlegi helyzete vet fel. Ráadásul egy feltaláló számára világos célkitűzést jelenthet bármi, ami nem működik olyan jól, mint amilyen jól működhet. Erről beszél Frank Uffner:

Ö, én imádok problémákat megoldani. Mindegy, hogy az a kérdés, miért nem működik a mosogatógép, miért nem működik az autó, vagy hogy miként működik az ideg. Most azon dolgozom, hogy megértssem, miként működnek a szerszámok, és ah... ez annyira érdekes. Nem érdekel, hogy milyen problémáról van szó. Ha meg tudom oldani, akkor nagyon élvezem. Problémákat megoldani, ugye, nagyon jó szórakozás? Nem ez az, ami érdekes az életben? Különösen akkor, ha az emberek állítanak valamit, és te öt perc alatt bebizonyítod, hogy húsz éve tévedésben élnek.

Más esetekben a cél megjelenhet a tartomány egy problémájaként is: tudásbeli hézagként, tények közötti ellentmondásként, valamely megdöbbentő eredményként. Itt az a cél, hogy a látszólagos ellentmondások kibékítései újra összhangot teremtsünk a rendszerben. Viktor Weisskopf ennek a folyamatnak az élvezetéről beszél:

Nos, a tudományban, természetesen, amikor megérték valamit, tudod, egy új felfedezést - nem feltétlenül szükséges, hogy a sajátom legyen -, mondjuk, valaki másnak a felfedezését, azt mondom magamban: "Aha, most megértettem olyan természetes folyamatokat, amiket korábban nem, és ez a felismerés öröme.

A zenében ez a darab jelentésének felismerése. Hogy miről szól, mi a zeneszerző mondanivalója, szépség vagy önkifejezés, esetleg vallásos érzések meg ilyenek.

A művészek számára nem ilyen könnyű megtalálni tevékenységük célját. Tulajdonképpen minél kreatívabb a probléma, annál kevésbé világos, hogy mit kellene tenni. A tartományban a legjelentősebb változást generáló felkutatott problémák megfoghatatlanságuk révén egyben azok is, amelyekben nehéz élvezettel dolgozni. Az ilyen esetekben a kreatív személynek valahogy ki kell dolgoznia egy tudattalan mechanizmust, amely megmondja, hogy mit kell tennie. A költő Faludy György általában ad-

dig nem kezd el írni, amíg egy "hang" nem mondja, gyakran az éjszaka kell a közepén, hogy "György, eljött az írás ideje": Bánatosan teszi hozzá: "Ez a hang tudja a számomat, de én nem tudom az övét." Ezt a hangot; égebben Múzsának hívták. De lehet látomás is, mint Robertson Davies esetében:

Az ember állandóan ír, állandóan fantáziál. A saját munkámban gyakran észreveszem, bár nem tudom, hogy ez mennyire igaz mások munkájára, hogy ha megragad egy ötletet, akkor az addig nem hagy nyugton, amíg alaposan át nem gondoltam. Ez nem azt jelenti, hogy az egész történet megjelenik előttem, nagyon gyakran ez csak egy kép, ami valahogy fontos, és el kell gondolkodni rajta. Nos, sok-sok évvel ezelőtt feltűnt, hogy amikor nem valami konkrét dolgon gondolkodom, folyton ugyanaz a kép ugrik be; az utca, ahol születtem, egy kis faluban, Ontarióban. És a hóban két fiút láttam, az egyik egy hógolyót dobott a másik felé.

Akik olvasták Robertson Davies műveit, ebben a képben ráismerhetnek a híres Deptford-trilógia első kötetének, a *Fifth Business*nek a nyitójelenetére. A könyv megírása során az író tulajdonképpen azt próbálta felgöngyöltetni, amit ez az érzelmekkel és nosztalgiával telített kép a jövőben magában rejtett. A feladat annak kiderítése volt, hogy milyen következményekkel járt annak a hógolyónak az elhajítása. Ha Davies racionálisan végiggondolta volna, hogy könyve erről fog szólni, valószínűleg banális célnak tartotta volna, ami nem éri meg az idő- és energiárfordítást. Szerencsére azonban a céllátomásként jelentkezett, rejtélyes hívó szóként, ami arra ösztökélte, hogy kövesse. A Múzsák nagyon gyakran így kommunikál - akár egy sötét üvegen keresztül. Nagyon jól van ez így, mert ha a művész oldalát nem furdalná a kíváncsiság, soha nem merészkedni a felfelderítetlen területre.

Jó tudni, hogy milyen ügyesek vagyunk

A játékokat úgy tervezik, hogy követhessük az eredményünket, és tudjuk, hogy állunk. A legtöbb tevékenységnél kapunk valamilyen információt a teljesítményünkről: A kereskedő ellenőrzi a napi forgalmát, a futószalagnál dolgozó gyári munkás tudja, hogy hány termék került ki a keze alól, illetve ha ilyen visszajelzésekre nincs lehetőség, a főnök bármikor megmondhatja nekünk, hogy mennyire tart jó munkát nekünk.